

Annexed documents:

1. Kinderombudsman: situation for children living in poverty in the Caribbean Netherlands
<https://www.kinderombudsman.nl/en/publicaties/making-ends-meet>
2. NJCM, [NJCM Werkgroep Jeugdrecht roept op tot het verbeteren van de positie van kinderen in Nederland - NJCM](#)
3. NJCM, [NJCM Werkgroep Jeugdrecht doet 9 aanbevelingen voor de Adviescommissie Voortgang Hersteloperatie Toeslagen - NJCM](#)
4. NJCM, [Kinderen verdienen integraal en écht herstel in de toeslagenaffaire: niet later, maar nu. - NJCM.](#)

Links to relevant data and research mentioned in the submission:

- Access to eye glasses for children : <https://nltimes.nl/2026/01/29/200000-children-poverty-netherlands-thousands-cant-afford-eyeglasses>
- Functioning and content of the basic health services covered by insurance and the compulsory deductible of excess :
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/zorgverzekering/vraag-en-antwoord/wat-zit-er-in-het-basispakket-van-de-zorgverzekering>
- Child deportation orders from the Dutch Council of State when procedural norms are not fully met by parents : <https://www.nrc.nl/nieuws/2024/08/19/besluit-tot-uitzetting-van-mikael-is-een-structurele-misslag-a4863143>
- College voor de rechten van mensen report on the impact of the new social housing policy on children and families :
<https://www.mensenrechten.nl/actueel/nieuws/2026/03/30/nieuwe-regeling-sociale-huur-sluit-onnodig-dakloze-gezinnen-buiten>
- Municipal implementation of children's rights and youth health :
<https://www.jeugdzorgnederland.nl/actueel/kinderrechten-als-kompas-voor-gemeentelijk-beleid/>
- Children's rights in the new coalition government's plans:
<https://www.kinderrechten.nl/kinderrechtencollectief-coalitieakkoord-biedt-kansen-voor-kinderen-maar-vraagt-om-duidelijke-keuzes-en-investeringen/>
- Dutch child care benefit affaire :
 - o Herstel.toeslagen.nl, 'Facts and numbers: actual figures', 13 March 2026, <https://herstel.toeslagen.nl/dashboard-kinderopvangtoeslag/>.
 - o Ombudsman Rotterdam.nl, 25 november 2025, <https://orr.nl/duo-schulden-en-studie-uitval-bij-gedupeerde-toeslagenjongeren-twee-keer-hoger-dan-gemiddeld/>

- De Volkskrant.nl, 5 February 2026,
<https://www.volkskrant.nl/binnenland/kinderombudsmannen-op-de-bres-voor-kinderen-toeslagenedupeerden-scheld-duo-schulden-kwijt~b9f68eb2/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Rijksoverheid.nl, 26 March 2026,
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/03/26/beantwoording-schriftelijke-vragen-dijk-sp-inzake-duo-schulden-van-getroffen-kinderen-2025z03523>

kinderombudsman

nationale
ombudsman

Making ends meet

Poverty-related problems in
the Caribbean Netherlands

Contents

1.	Why reflect on poverty in the Caribbean Netherlands?	3
2.	What does it mean to live and grow up in poverty?	4
2.1	Unsafe conditions	4
2.2	Disadvantages	4
2.3	Slippery slope	4
3.	Which underlying problems perpetuate poverty across the generations?	5
3.1	Inequality and lack of trust	5
3.2	Lack of information, coordination and participation	5
3.3	Small scale	5
3.4	Cultural differences	5
4.	Important results and recommendations from investigations	6
4.1	Income	6
4.2	Housing	6
4.3	Employment and education	6
4.4	Care	6
4.5	Social support	7
5.	In conclusion: what is needed?	8

1. Why reflect on poverty in the Caribbean Netherlands?

It is well-known that poverty is a persistent issue in the Caribbean Netherlands that is passed down the generations. But poverty is more than just a financial problem: it also affects the way children are raised and educated, causes stress within families and creates a sense of shame for both children and adults. People develop survival strategies that are passed from generation to generation. In recent years, the National Ombudsman and the Ombudsman for Children have been investigating specific groups affected by poverty: single mothers and their children, young adults and the elderly. This has given them an insight into the causes and consequences of poverty. Although recommendations have been made, there has still been insufficient progress when it comes to improving the situation of people in poverty in the Caribbean Netherlands. The same applies to their quality of life.

2. What does it mean to live and grow up in poverty?

When there is poverty within a family, this has significant consequences for children's daily lives and development. Poverty creates obstacles that can result in a cycle of poverty, which returns to have an impact later on in life. This pattern is common to most poverty-related issues and is something we also observed in our investigations in the Caribbean part of the Netherlands. This vicious circle of poverty has serious consequences for people of all ages: children, young adults, (single) parents and the elderly. Elderly people who live in poverty often grew up in poverty themselves and the same applies to their parents. Young adults in poverty have limited opportunities to escape it, because they are lacking the basics they need. Parents are forced to work long days and take on multiple jobs. As a result, they do not have the time and peace and quiet to devote to parenting, which can mean that children leave school early and end up in low-paid jobs.

2.1 Unsafe conditions

Parents who live in poverty generally have limited opportunities to provide their children with the care, love and attention they need. They are under pressure and suffer stress caused by financial problems. This results in less structure, support and attention for the children, because parents are out at work for much of the time. In situations like this, the rules in place can often lack clarity, which can mean children end up feeling unsafe. In the Caribbean Netherlands, poverty often goes hand-in-hand with issues with housing. This in turn increases the risk of tension, violence and (sexual) abuse and the damage this can cause in later life.

2.2 Disadvantages

Children who are raised in poverty also face obstacles in their development outside of the home situation. They are often treated differently than children who are not living in poverty, have limited opportunities to engage in stimulating leisure activities and there is too little supervision of their interaction with their contemporaries and with adults. The situation at home makes it more difficult for these children to learn, placing them at an educational disadvantage. This in turn increases the risk of school dropout and leaving school without a qualification. These young people then find it more difficult to find work that provides enough income to survive. As a result, their opportunities for escaping poverty remain limited even in adulthood.

2.3 Slippery slope

The fact that parents are often unavailable and unable to show attention or interest, leaves children more vulnerable to less reliable people who may show attention and interest but may not always have the right intentions. Unplanned pregnancies and parenthood at an early age can mean that young people end up with no qualifications and have to resort to low-paid jobs. Contacts with unreliable contemporaries and adults can lead to criminal activities and prostitution as a means of earning money. This clearly reduces their chances of a more positive future.

3. Which underlying problems perpetuate poverty across the generations?

During our investigations, we encountered underlying issues that are making it difficult to tackle poverty problems. Solutions appear to be difficult to achieve because these underlying questions are being ignored. It is therefore important that these issues are eliminated. They are partly associated with the relationship between the European Netherlands and the Caribbean Netherlands and partly relate to the small scale of the islands.

3.1 Inequality and lack of trust

People in the Caribbean part of the Netherlands have little trust in the government and institutions. In their experience, (social) provisions and services on the islands are not equal to those in the European Netherlands. As a result of this sense of inequality, they feel like 'second-class' citizens of the Netherlands and distrustful towards its seat of government in The Hague. In fact, citizens of the Caribbean Netherlands are indeed disadvantaged when compared to their counterparts in the European Netherlands. One example of this is the fact that the legislative process for equal treatment laws, such as the Equal Treatment Act, was only initiated in January of this year. This affects the availability of services and provisions that are essential for anyone to escape poverty.

3.2 Lack of information, coordination and participation

It is extremely important that children and adults alike are able to participate in decision-making, have their voices heard and exercise an influence. This calls for a proactive attitude on the part of the government in order to inform and engage inhabitants of the Caribbean Netherlands. Information must also be presented in a way that is understandable and accessible, including for children. Personal contact with officials and care providers is crucial in reaching out to people who need help and giving them control over their lives. This can also help to improve trust in the government and authorities.

3.3 Small scale

The small scale of the islands has both positive and negative connotations. It can increase the sense of community but also means that everyone knows everything about everyone else. This helps to perpetuate the culture of shame that persists on the islands. It also makes it difficult for organisations that provide assistance to maintain a professional distance. The fact that there is no policy on social themes such as poverty is another consequence of the small scale of the islands, since the island governments have only limited capacity to develop independent policy to tackle problems. However, this also opens up opportunities for a more integrated approach and a potentially simpler system than currently exists in the European Netherlands.

3.4 Cultural differences

The culture on the islands is significantly different from that in the European Netherlands, which means that laws and regulations are not always a good match for local customs and behaviour. For example, family structures tend to be more extended in the Caribbean Netherlands, which affects parenting duties and support systems. There is a need for a greater understanding of the local culture when laws and policy are being drafted. Close collaboration between the European Netherlands and the Caribbean Netherlands, involving participation by both parties, is important in bridging this cultural gap.

4. Important results and recommendations from investigations

The three investigations conducted by the ombudsmen reveal that the problems people in poverty face go much further than financial issues, such as income. They relate to housing, employment and education, care and social support. The problems span every generation, from young to old. For all generations, this has a negative impact on their quality of life and causes feelings of insecurity, stress and powerlessness. In their three reports, the ombudsmen therefore suggest a series of recommendations to eliminate or at the very least reduce this negative impact.

4.1 Income

Incomes are too low and the cost of living is extremely high. As a result, many parents and elderly people struggle to make ends meet. Elderly people receiving statutory pension alone find it virtually impossible to cope, working people have to accept several insecure jobs in order to earn a living and young people have limited opportunities for generating sufficient income. Many people find budgeting a challenge and do not know where to turn to or whether they are entitled to the help that they need. In addition to setting a realistic social minimum income, increased opportunities for easily accessible debt counselling and more legal services are therefore necessary.

4.2 Housing

Affordable and suitable housing is in short supply, as a result of which accommodation is often unstable and inadequate. Private rents are exorbitantly high and there are no rent controls. Many people are forced to resort to cohabiting in cramped housing. This can cause tension and lead to problems, such as (child) mistreatment, domestic abuse, sexual abuse and the formation of unequal relationships. Because of this, there should be sufficient refuge and shelter facilities, particularly for young people in vulnerable situations. Daycare facilities could also improve the well-being of (lonely) elderly people.

4.3 Employment and education

Education has a crucial role to play in overcoming poverty because it can lead to better-paid jobs. However, there are only limited educational opportunities on the islands, especially for young people who are unable to leave the islands or have behavioural issues. The further education opportunities available for parents are also limited. This is not only because of the poor availability of courses, but also due to practical issues, such as a lack of time and problems with transport. Parents are often forced to work rather than pursuing an education, which makes it even more difficult to find better-paid work. Young people struggle to find work placements and have to compete with contemporaries from the European Netherlands and immigrants from South America. More educational opportunities for both young people and parents are therefore essential. For young people, after-school activities could also help to provide positive stimulation. We have recently seen an increase in the number of these on the islands, but it is important that they continue to be offered.

4.4 Care

Because of the high cost of living and food, people in poverty can find it difficult to access sufficient and healthy food. The result of this is poorer health and an increased need for medical care. However, access to care is limited and the Social Support Act (WMO) does not yet apply on the islands. Child maintenance payments are rarely made and single parents receive very little guidance and support. Children who grow up in poverty often have to look after themselves because their parents are busy working several jobs. A buddy for young people and parenting support for parents could prove helpful in this. Access to childcare facilities, the focus of some recent attention on the three islands, makes an important difference for young children.

For elderly people, daycare facilities could play an important role, for example in providing healthy meals.

4.5 Social support

In view of its relatively large size, Bonaire in particular is lacking a social network on which the elderly, but also parents and children, can rely. This means they are left with little or no safety net. In addition, public transport services are virtually non-existent on all three islands, leaving all groups of people isolated. Children are unable to move around independently and single mothers without transport find it difficult to take their children to school and collect them. This eats up additional time, which tends to be in short supply, especially if they have several jobs. A buddy could also prove useful here in providing children and young people with a positive social contact. For single parents, support in parenting and help with access to childcare could also be beneficial. For parents living in poverty, it is essential that this childcare also remains financially accessible.

5. In conclusion: what is needed?

All of the above is based on information provided to the ombudsmen by citizens and children in the Caribbean Netherlands during their investigations. Every generation needs to have positive future prospects, but the outlook for several generations in the Caribbean Netherlands looks bleak. Clearly, tackling poverty in the Caribbean Netherlands is complicated and there are no rapid solutions. While financial support is essential, it is not sufficient in itself to break the cycle of poverty. Indeed, this is also confirmed by the findings of the Caribbean Netherlands Social Minimum Committee.

It is essential that solutions are developed in close collaboration with the residents of the Caribbean Netherlands. At the same time, the needs of Caribbean elderly people, parents and children must be the central consideration in this. In our three investigations and these general reflections, we have presented a series of essential building blocks for reaching solutions. Although the government is in agreement with the conclusions made by the ombudsmen in their investigations, the ombudsmen have noted in recent years that it takes a long time for work to start on their recommendations. They have also seen that solutions are often offered for short periods only, in the form of pilots, making it impossible for them to become permanently embedded. But if it is to break the vicious circle of poverty, the government must now take rapid steps towards sustainable and integrated solutions for poverty and related issues. This must go hand-in-hand with the elimination of the obstacles we have identified, taking account of the cultural differences and small scale of the islands. This will enable us to strive towards a better future for people living in the Caribbean Netherlands. The National Ombudsman and the Ombudsman for Children will not rest until this has been achieved.

Nationale ombudsman en Kinderombudsman

Postbus 93122
2509 AC Den Haag

Nationale ombudsman
+31 70 356 35 63
nationaleombudsman.nl

Kinderombudsman
+31 70 850 69 95
kinderombudsman.nl

Rapportnummer: NO/KOM 2023/179 is een
uitgave van de Nationale ombudsman en
Kinderombudsman, 23 november 2023

Aan de partijen die deelnemen aan de formatie, te weten:

Partij voor de Vrijheid, vertegenwoordigd door de heer G. Wilders

Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, vertegenwoordigd door mevrouw D. Yeşilgöz-Zegerius

Nieuw Sociaal Contract, vertegenwoordigd door de heer P. Omtzigt

BoerBurgerBeweging, vertegenwoordigd door mevrouw C. van der Plas

Leiden, 8 februari 2024

Betreft: oproep aan volgend kabinet tot het verbeteren van de positie van kinderen

Geachte lezers,

Het NJCM doet hierbij een aantal aanbevelingen aan het toekomstig kabinet om de positie van kinderen te verbeteren. In deze brief treft u de actiepunten – samengevat weergegeven – aan. Bij deze oplegbrief is een uitgebreidere versie gevoegd, waarin ook achtergrondinformatie en relevante onderzoeken benoemd worden.

1. Maak beleid eenvoudiger om armoede onder kinderen te bestrijden

In onze brief van 13 oktober 2021 hadden wij het toenmalige toekomstige kabinet verzocht om een menselijker en eenvoudiger stelsel, gericht op het herstellen van bestaanszekerheid, het vergroten van kansengelijkheid en het makkelijker maken van gezond leven. Deze oproep willen wij herhalen in deze brief, om bestaanszekerheid en burgerparticipatie te vergroten door het sociaal minimum te verhogen.

2. Bied gerichte hulp aan gezinnen met meervoudige en complexe problemen

In de hierboven vermelde brief heeft het NJCM ook een oproep gedaan om beschermende maatregelen te ontwikkelen voor gezinnen met meervoudige en complexe problemen. Daarbij is het van belang om ook het perspectief van jongeren en ouders mee te wegen, zodat kan worden aangesloten tussen de geboden hulp en de (individuele) behoefte van kinderen.

3. Draag zorg voor een toereikende levensstandaard voor werkende armen

Het NJCM heeft in de eerdergenoemde brief opgeroepen om maatregelen te treffen voor verschillende huishoudtypen en om hierbij de focus te leggen op werkende armen, zodat ook kinderen van werkende armen een toereikende levensstandaard hebben volgens, in overeenstemming met art. 27 IVRK. Deze oproep herhaalt het NJCM hierbij. Daarnaast wijst het NJCM erop dat het sociaal minimumstelsel voorspelbaar en toegankelijk moet zijn.

**4. Borg bestaanszekerheid voor kwetsbare gedupeerde kinderen en jongvolwassenen
Toeslagenaffaire**

Het NJCM roept het toekomstig kabinet om de breed gedragen motie met betrekking tot kwijtschelding van alle (studie)schulden van door de Kinderopvangtoeslagenaffaire gedupeerde jongvolwassenen uit te voeren en om hierbij tot een maatwerkoplossing te komen, ook voor DUO-schulden. Het is immers het falen van alle drie de staatsmachten die deze kinderen en jongvolwassenen in een ernstige situatie van bestaansonzekerheid hebben gebracht, waardoor een maatwerkoplossing onontbeerlijk is.

5. Investeer in onderwijs, voorkom thuiszitters en bestrijd armoede en kansen(on)gelijkheid

Het NJCM vindt het zorgelijk dat een grote groep jongeren thuiszit en geen passend onderwijs ontvangt. Gebleken is dat thuiszitten samenhangt met problemen op diverse levensterreinen, waarbij maatwerk en ruimte voor leerlingen in moeilijke omstandigheden benodigd is. Het NJCM roept het toekomstig kabinet op om maatwerk te faciliteren in bestaande wetgeving, waarbij de individuele behoefte van het kind leidend is.

6. Los knelpunten bij kindbeschermingsmaatregelen op

Ondanks diverse maatregelen is de verbetering van het feitenonderzoek en onderbouwde besluiten in de jeugdbeschermingsketen nauwelijks van de grond gekomen, terwijl de urgentie om die kwaliteit te verbeteren er niet of nauwelijks minder op geworden is. Voor het NJCM is het niet aanvaardbaar dat de rechtsbescherming van kwetsbare kinderen te wensen overlaat. Daarom roept het NJCM het toekomstig kabinet op om met urgentie tot een betere rechtsbescherming en feitenonderzoek voor ouders en kinderen te komen.

7. Trek het Nederlands voorbehoud op artikel 26 IVRK in

Omdat kinderen voor een toereikende levensstandaard afhankelijk zijn van hun ouders en Nederland een voorbehoud heeft gemaakt bij artikel 26 IVRK, dat een kind een zelfstandig klachtrecht geeft, kunnen zij niet altijd genieten van de voordelen van sociale zekerheid. Het NJCM benadrukt daarom dat kinderen autonome rechthebbenden zouden moeten zijn, zodat zij direct aanspraak kunnen maken op sociale zekerheid. Het NJCM roept het toekomstig kabinet op om het voorbehoud bij artikel 26 IVRK in te trekken.

8. Aandacht voor kinderen in het strafrecht

Het NJCM pleit ervoor om het voorbehoud bij artikel 37 IVRK in te trekken, zodat minderjarigen van 16 en 17 niet aan het volwassenenstrafrecht onderworpen kunnen worden.

Tot slot

Wij hopen dat de formerende partijen bovenstaande adviezen ter harte nemen bij het formuleren van een regeerakkoord en dat het nieuwe kabinet voortvarend aan de slag gaat met het uitbannen van kinderarmoede, bestaansonzekerheid en kansenongelijkheid onder kinderen, het verbeteren van het bieden van rechtsbescherming aan kinderen, het doen vervallen van het Nederlands voorbehoud op artikel 26 IVRK en artikel 37 IVRK. Als u vragen heeft over het bovenstaande dan beantwoorden wij deze gaarne.

Hoogachtend,

Kavita Hira, Voorzitter NJCM

Anouk van Beijsterveldt, Lid werkgroep Jeugdrecht NJCM

Ayla Yayla, Lid werkgroep Jeugdrecht NCJM

Daniela Stojkovic, Lid werkgroep Jeugdrecht NJCM

Aan de partijen die deelnemen aan de formatie, te weten:

Partij voor de Vrijheid, vertegenwoordigd door de heer G. Wilders

Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, vertegenwoordigd door mevrouw D. Yeşilgöz-Zegerius

Nieuw Sociaal Contract, vertegenwoordigd door de heer P. Omtzigt

BoerBurgerBeweging, vertegenwoordigd door mevrouw C. van der Plas

Leiden, 8 februari 2024

Betreft: oproep aan volgend kabinet tot het verbeteren van de positie van kinderen

Geachte lezers,

Bij geen nieuw beleid stijgt het percentage kinderen dat in 2024 in armoede leeft van 6,2 procent naar 7,0 procent. Ook met een armoedepakket blijven laagste inkomens het kwetsbaarst. Bovendien nemen thuiszitters toe en kunnen zij niet meekomen in het reguliere onderwijs en neemt het aantal gezinnen met meervoudige en complexe problemen toe. Al dit vergroot de kansenongelijkheid en bestaansonzekerheid van kinderen. En kinderen die het meest kwetsbaar zijn, en daarom behoefte hebben aan kinderbeschermingsmaatregelen, krijgen geen goede rechtsbescherming, met als gevolg rechtsonzekerheid. Het NJCM staat voor verbetering, waarborging en bevordering van kinderrechten in Nederland. Middels deze brief roepen wij het toekomstig kabinet dan ook op tot het aanpakken van de hiervoor genoemde problemen en het doen vervallen van het Nederlands voorbehoud op artikel 26 en artikel 37 van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het kind (IVRK).

Verwijzend naar een breed scala van onderzoeken, pleit het NJCM voor:

1. Eenvoudiger beleid om armoede onder kinderen te bestrijden

In onze brief van 13 oktober 2021 hadden wij het toenmalige toekomstige kabinet verzocht om een menselijker en eenvoudiger stelsel.¹ Deze oproep willen wij herhalen in deze brief. Een recent rapport van Divosa² *'Moeilijk makkelijker maken'* laat zien dat burgers tegen complexiteit van regels aanlopen, waardoor ze fouten maken, boetes krijgen of geen gebruik kunnen maken van voorzieningen die er zijn. Dit leidt tot minder inkomen, bestaansonzekerheid en minder participatie. Het NJCM onderschrijft de principes voor vereenvoudiging van Divosa die gaan over het betrekken van de doelgroep bij de ontwikkeling van nieuw beleid, aansluiten bij aanverwante onderzoeken bij het vormen van nieuw beleid en het pre-testen van het nieuwe beleid met de doelgroep.³

¹ M. Steijns & A. Sabahoglu, 'Oproep uitbannen armoede onder kinderen in Nederland', *Njcm.nl*, p. 2, geraadpleegd op 7 december 2023 www.njcm.nl (zoeken op: kinderarmoede brief njcm)

² Divosa, 'Vereenvoudig sociale zekerheid: bestaanszekerheid staat voorop', *Divosa.nl* geraadpleegd op 4 december 2023 www.divosa.nl (zoeken op: vereenvoudiging bestaanszekerheid)

³ Rijksoverheid, 'Moeilijk makkelijker maken: IBO Vereenvoudiging Sociale Zekerheid', p. 87, *Open.Overheid.nl* geraadpleegd op 4 december 2023 www.Overheid.nl (zoeken op: moeilijk makkelijker maken IBO)

2. Gerichte hulp aan gezinnen met meervoudige en complexe problemen

In dezelfde brief van 13 oktober 2021 heeft het NJCM ook een oproep gedaan om beschermende maatregelen te ontwikkelen voor gezinnen met meervoudige en complexe problemen.⁴ Bij het ontwikkelen van beschermende maatregelen is het van belang om het perspectief van jongeren en ouders altijd mee te wegen. Dit vergroot de kans dat de hulp beter aansluit bij de behoeften van deze gezinnen.⁵ Uit het rapport *Kinderen uit de Knel*⁶ blijkt dat zorgen binnen de gezinssituatie vaak ontstaan in combinatie met financiële problemen en een gebrek aan sociale contacten. Daarnaast zijn domeinen zoals wonen en schuldhulpverlening gericht op ouders terwijl deze domeinen ook gericht horen te zijn op kinderen.

Het NJCM roept daarom het toekomstige kabinet op om kritisch te kijken naar hoe hulp daadwerkelijk kan worden aangeboden aan gezinnen met meervoudige complexe problematiek, zodat deze aansluiting kan plaatsvinden.

3. Toereikende levensstandaard voor werkende armen

De staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid⁷ heeft in zijn reactie op de brief van het NJCM van 13 oktober 2021 gerefereerd naar verschillende rapporten⁸ die fungeren als belangrijke bouwstenen voor het vormen van waarborgen van het bestaansminimum voor werkende armen. Tot op heden is er nog weinig veranderd voor werkende armen in Nederland. De Commissie Sociaal Minimum (Commissie) stelt voor om het minimumloon en de bijstand te verhogen, om op deze manier op korte termijn het bestaansminimum voor huishouden te borgen.⁹ Daarbij geeft de Commissie aan dat deze maatregel alleen onvoldoende is. Verder moet het sociaal minimum stelsel voorspelbaar zijn en toegankelijk voor huishoudens zodat zij ervan gebruik kunnen maken. Het NJCM verwacht van het toekomstig kabinet om maatregelen te treffen voor verschillende huishoudtypen en om hierbij focus te leggen op werkende armen, zodat ook kinderen van werkende armen een toereikende levensstandaard hebben dit conform artikel 27 IVRK.

4. Bestaanszekerheid voor kwetsbare gedupeerde kinderen en jongvolwassenen

Toeslagenaffaire

Volgens de laatste cijfers van 2 januari 2024 hebben zich in totaal 68.376 ouders aangemeld voor een herbeoordeling bij UHT. Van dit totale aantal aanmeldingen zijn er inmiddels 33.225 erkende gedupeerde ouders.¹⁰ In totaal zijn er 89.964 kinderen erkend gedupeerd.¹¹

⁴ M. Steijns & A. Sabahoglu, 'Oproep uitbannen armoede onder kinderen in Nederland', Njcm.nl, p. 2, geraadpleegd op 7 december 2023 www.njcm.nl (zoeken op: kinderarmoede brief njcm)

⁵ L. Visscher e.a., 'Gezinnen met meervoudige en complexe problemen: Wat werkt voor wie, en hoe komt dat?', *Kind en Adolescent Praktijk*, p. 30.

⁶ 'Kinderen uit de knel', Raad voor Volksgezondheid, 2023

⁷ Brief van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 30 november 2021, 2021Z18424/2021D41507.

⁸ In zijn reactie verwijst de staatssecretaris naar het rapport 'Werken zonder Armoede' van de SER, 2021, en het 'Advies Sociaal Economisch Beleid', 2021.

⁹ 'Forse verhoging van het sociaal minimum is nodig', *Rijksoverheid.nl* geraadpleegd op 6 december 2023 www.rijksoverheid.nl (zoeken op: bestaanszekerheid werkende armen)

¹⁰ '68.376 mensen melden zich tussen start en einddatum voor herstel kinderopvangtoeslag', *Herstel.toeslagen.nl*, geraadpleegd op 29 januari 2024 www.toeslagen.nl (zoeken op: kindertoeslagen)

Hiertoe zijn er diverse herstelregelingen in het leven geroepen met name voor de ouders. Voor de gedupeerde kinderen is er de kindregeling, op grond waarvan kinderen per leeftijdsgroep een bedrag tussen de € 2.000 en € 10.000 als steuntje in de rug kunnen krijgen.¹² Inmiddels is bekend dat meerdere kinderen studieschulden zijn aangegaan en/of hun eigen opleiding gestopt hebben om hun ouders en andere gezinsleden financieel te kunnen ondersteunen, bij te dragen aan kosten voor levensonderhoud of om schulden af te lossen. Als oplossing van deze schulden is er op 12 juni 2023 een motie¹³ ingediend waarmee de regering is opgeroepen tot kwijtschelding van alle (studie)schulden van gedupeerde kinderen en jongvolwassen die in aanmerking komen voor de kindregeling. Hoewel deze motie met grote meerderheid is aangenomen, heeft de Staatssecretaris van Financiën in de brief van 24 november 2023 geconcludeerd dat er al een breed aanbod is voor hulp en ondersteuning voor deze kinderen en jongeren met (problematische) schulden en dat de schulden van DUO niet-saneerbaar zijn.¹⁴

Het NJCM roept het toekomstig kabinet op tot maatwerk en tot het komen van een oplossing ten aanzien van deze DUO-schulden. Het Ondersteuningsteam Uithuisplaatsingen Toeslagenaffaire beschrijft dat “ouders door de toeslagenaffaire gedupeerd geraakt zijn door het systeem, maar binnen datzelfde systeem op zoek moesten naar oplossingen.¹⁵ (...) Om de weg terug te vinden, is het van belang dat ouders en hun kinderen als een geheel worden gezien. Ouders zijn altijd verweven met hun kind, een kind altijd verweven met hun ouders.¹⁶” De kinderen en (jong)volwassenen die deze schulden zijn aangegaan juist omdat “*bij de uitvoering van de kinderopvangtoeslag grondbeginselen van de rechtsstaat zijn geschonden*¹⁷” waardoor de nood van het gezin om ingrijpende, persoonlijke oplossingen vroeg. Daarbij speelde “*de optelsom van het onvermogen om recht te doen aan het individu*” door alle betrokken staatsmachten¹⁸ waardoor ouders jarenlang geen kans hebben gehad, aldus de Parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslag. Volgens het NJCM dient de omschrijving van ‘naar hun aard niet-saneerbare schulden’ te worden gezien tegen het licht van het ongekende onrecht van de Toeslagenaffaire. Eerder hebben ook de Nationale Ombudsman en Kinderombudsman de regering tot oplossing van dit knelpunt opgeroepen¹⁹. Het NJCM roept het toekomstig kabinet op om hier te komen tot een maatwerkoplossing voor deze unieke groep kinderen en (jong)volwassenen.

¹¹ ‘Feiten en cijfers: op deze pagina vindt u actuele cijfers over het financieel herstel van de problemen met de kinderopvangtoeslag. Deze cijfers geven inzicht in de recente ontwikkelingen’, Toeslagen.nl, geraadpleegd op 2 februari 2024, www.toeslagen.nl, zie: <https://herstel.toeslagen.nl/dashboard-kinderopvangtoeslag/>

¹² Zie vorige noot.

¹³ ‘Motie van het Leijten over kwijtschelding van (studie)schulden van jongvolwassen kinderen die vallen onder de kindregeling’,

¹⁴ Brief regering: Reactie op de motie Kat c.s. over in overleg met de VNG en de NVVK zorgen dat gedupeerde jongeren niet buiten de boot vallen vanwege 36 maanden norm (31066-1258) – Belastingdienst, nummer 31066

¹⁵ Leerrapportage Ondersteuningsteam Uithuisplaatsingen Toeslagenaffaire april 2023, pagina 3-4, <https://hetondersteuningsteam.nl/feiten/>

¹⁶ Idem, pagina 12

¹⁷ *Kamerstukken II*, 2020/21, 35510, nr. 2.

¹⁸ Zie vorige noot

¹⁹ ‘Zorgen over knelpunten in regeling voor gedupeerde kinderen kinderopvangtoeslagaffaire’, *Nationale Ombudsman.nl* 27 januari 2023, www.nationaleombudsman.nl (zoeken op: knelpunten regeling kinderopvangtoeslagaffaire)

5. Onderwijs, armoede en kansen(on)gelijkheid

In het programma *Gelijke Kansen en de Alliantie Kinderarmoede*²⁰ wordt gesproken dat de vicieuze cirkel van armoede doorbroken kan worden door kinderen de kans te geven hun talenten optimaal te benutten en aldus hun diploma te halen.

Op dit moment is er een grote groep ‘thuiszitters’, dat wil zeggen leerlingen die langer dan vier weken niet naar school gaan en/of niet bij een school of instelling staan ingeschreven²¹. De Inspectie van het Onderwijs wil het aantal jongeren dat geen passend onderwijs ontvangt terugdringen²². Onder leiding van de voormalige Kinderombudsman is er het Thuiszitterspact²³ opgesteld om te komen tot een succesvolle thuiszittersaanpak, waarbij de doelstelling was om in 2020 geen kind langer dan 3 maanden thuis te laten zitten. Het Rapport ‘Niet thuisgeven’ van 2019²⁴ is nog steeds actueel, ook mede gelet op de problemen op diverse levensterreinen waarin sprake was van heftige stress in de thuissituatie als gevolg van bijvoorbeeld de Toeslagenaffaire. Volgens dit rapport manifesteert thuiszitten zich met name op het voortgezet onderwijs, maar speelt de problematiek doorgaans al langer. Zo is vaak ook al sprake van thuiszitten van basisschoolkinderen, en is vooral maatwerk en ruimte voor leerlingen in moeilijke omstandigheden nodig. Een handreiking hiervoor is de Sprintkaart Thuiszitters²⁵ van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Eerder hebben de Nationale Ombudsman, de Kinderombudsman²⁶ en het College voor de Rechten van de Mens²⁷ hiervoor aandacht gevraagd. Het NJCM sluit zich hierbij aan. Bovendien geeft het NJCM het toekomstige kabinet ter overweging om de raakvlakken tussen thuiszitters en door de Toeslagenaffaire gedupeerde kinderen te onderzoeken, en roept het op om voor beide groepen tot maatwerk te komen, om aldus bij te dragen aan kansengelijkheid en een blijvende uitweg te bieden uit bestaansonzekerheid.

6. De knelpunten bij kindbeschermingsmaatregelen

Tussen 2019 en 2021 is het Actieplan Verbetering Feitenonderzoek in de Jeugdbeschermingsketen uitgevoerd, dat als doel had om te komen tot verbetering van het feitenonderzoek en onderbouwde besluiten in de jeugdbeschermingsketen. Hoewel alle acties uit het plan zijn opgepakt, is de uitvoering in de praktijk nauwelijks geland.²⁸ Het NJCM vindt dit een pijnlijk gegeven gelet op het feit dat ook het WODC schrijft dat “de urgentie om die kwaliteit te verbeteren er niet of nauwelijks minder op geworden” is.

²⁰ ‘Wendie: studeren was mijn uitweg uit armoede’, *Gelijke-kansen.nl*, 16 mei 2019, www.gelijke-kansen.nl (zoeken op: armoede en onderwijs)

²¹ ‘Definite verzuimers’, *Onderwijsinspectie.nl*, geraadpleegd op 17 december 2023, www.onderwijsinspectie.nl (zoeken op: verzuimers)

²² ‘Inspectie en thuiszitters’, *Onderwijsinspectie.nl*, geraadpleegd op 17 december 2023, www.onderwijsinspectie.nl (zoeken op: verzuimers)

²³ ‘Het geheim van een succesvolle thuiszittersaanpak’, *Gedragswerk.nl*, 9 november 2021, www.gedragswerk.nl (zoeken op: de kracht om door te zetten)

²⁴ M. van Binsbergen e.a.c., ‘Niet thuisgeven: schooluitval van het perspectief van leerlingen’, NRO 2019,, p. 16

²⁵ ‘Sprintkaart maatwerk voor thuiszitters’, *Regelhulp.nl*, 17 april 2023, www.regelhulp.nl (zoeken op: sprintkaart thuiszitters)

²⁶ Zie noot 18.

²⁷ ‘Versterking armoedebeleid nodig om kwetsbare kinderen te beschermen’, *Mensenrechten.nl*, 24 oktober 2023, www.mensenrechten.nl (zoeken op: versterking armoedebeleid)

²⁸ ‘Actieplan droeg nauwelijks bij aan verbetering kwaliteit feitenonderzoek door jeugdbescherming’, *Wodc.nl*, 7 september 2023, www.wodc.nl (zoeken op: jeugdbescherming en kwaliteit)

Uit onderzoek is gebleken dat de wet die de meest kwetsbare kinderen moet beschermen niet functioneert²⁹. Dit vindt het NJCM zorgelijk. Ook vanuit de Reflectiecommissie jeugdrechters is opgeroepen om tot verbetering van de rechtsbescherming van ouders en kinderen te komen³⁰. Het NJCM onderschrijft deze oproep. Naast het verbeteren van het feitenonderzoek en de rechtsbescherming in de toekomst, benadrukt het NJCM dat ook oplossingen moeten worden geboden aan kinderen én hun ouders die te maken hebben gehad met dergelijke ingrijpende overheidsbemoeienis, waarin sprake was van onvoldoende of ontoereikend feitenonderzoek en/of een gebrek aan (ervaren) rechtsbescherming. Uit het rapport van de Inspectie Justitie en Veiligheid is juist gebleken dat stapeling van problemen uiteindelijk tot een kindbeschermingsmaatregel leidde bij door de Kinderopvangtoeslagen gedupeerde gezinnen³¹. Daarom roept het NJCM het toekomstig kabinet op om met urgentie tot een betere rechtsbescherming en feitenonderzoek voor ouders en kinderen te komen.

7. Het doen vervallen van het Nederlands voorbehoud op artikel 26 IVRK

Het NJCM wil wederom aandacht vragen voor de impact van het Nederlandse voorbehoud bij artikel 26 IVRK voor kinderen.³² Het onderzoek van Verwey-Jonker Instituut '*Kinderen missen zelfstandig recht op sociale zekerheid*',³³ laat zien dat er drie categorieën van groepen zijn die niet altijd kunnen genieten van de voordelen van sociale zekerheid. Het gaat om de groep kinderen die (bijna) geen contact hebben met hun ouders, ten tweede kinderen van ouders die in een situatie zitten waardoor voorzieningen ontbreken en tot slot ouders die voorzieningen voor kinderen niet investeren in hun kinderen.³⁴ Uit het onderzoek volgt daarnaast dat advocaten en hulpverleners via alternatieve wegen proberen te zorgen dat deze kinderen alsnog een toereikende levensstandaard hebben. In sommige gevallen gaat de rechter niet mee met het beroep van advocaten op artikel 2, 3 en 27 van het IVRK, waardoor de positie van de kinderen te veel afhankelijk blijven van hun ouders. Het NJCM onderstreept daarom dat kinderen autonome rechthebbenden zouden moeten zijn, zodat zij direct aanspraak kunnen maken op sociale zekerheid.

8. Aandacht voor kinderen in het strafrecht

Nederland heeft bij de ratificatie van het IVRK een voorbehoud toegevoegd aan artikel 37 IVRK.³⁵ Het NJCM heeft eerder aandacht gevraagd voor dit voorbehoud³⁶, evenals andere partijen.³⁷

²⁹ 'Jeugdbescherming omarmt analyse en aanbevelingen WODC', *Jeugdzorgnederland.nl*, 7 september 2022, www.jeugdzorgnederland.nl (zoeken op: jeugdbescherming analyse)

³⁰ 'Reflectiecommissie jeugdrechters roept op tot verbetering rechtsbescherming ouders en kinderen', *Kinderbescherming.nl*, 13 februari 2023, www.kinderbescherming.nl (zoeken op: rechtsbescherming ouders en kinderen)

³¹ <https://www.inspectie-jenv.nl/Publicaties/rapporten/2023/09/13/inspectierapport-het-kind-van-de-rekening>, pagina 3

³² Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 'Voorbehoud op artikel 26 IVRK', *Overheid.nl* geraadpleegd op 6 december 2023 www.overheid.nl (zoeken op: Nederlands voorbehoud sociale zekerheid kinderen artikel 26 IVRK)

³³ M. Steijns & A. Sabahoglu, 'Oproep uitbannen armoede onder kinderen in Nederland', *Njcm.nl*, p. 2, geraadpleegd op 7 december 2023 www.njcm.nl (zoeken op: kinderarmoede brief njcm)

³⁴ R. de Wildt ea., 'Kinderen missen zelfstandig recht op sociale zekerheid: Het Nederlands voorbehoud op artikel 26 IVRK', Verwey-Jonker instituut 2021, p. 11.

³⁵ Art. 2 van de Rijkswet van 24 november 1994, *Stb.* 1994, 862.

³⁶ 'Advies met betrekking tot het wetsvoorstel adolescentenstrafrecht', *Njcm.nl* 17 januari 2013, p. 1-2 en M. Steijns, 'Inhoudelijke beleidsreactie op voortgang intensief toezicht jji's', *Njcm.nl* 22 mei 2023 www.njcm.nl (zoeken op: jji's)

Dit voorbehoud stelt dat 16- en 17-jarigen, bij het plegen van ernstige misdrijven, kunnen worden onderworpen aan het volwassenstrafrecht. Bovendien kunnen kinderen in deze leeftijdsgroep gezamenlijk worden ondergebracht met volwassenen in detentie.

Het toepassen van het volwassenstrafrecht op 16- en 17-jarigen is een ingrijpende maatregel. Het voorbehoud benadrukt echter alleen het gebruik van deze regeling in tijdelijke situaties, waarbij een onverwacht groot aantal veroordeelde minderjarigen tijdelijke huisvesting in dezelfde faciliteit onvermijdelijk maakt. Volgens het NJCM is het nooit de bedoeling van dit voorbehoud geweest dat het volwassenstrafrecht van toepassing zou zijn op 16- en 17-jarigen. Kinderen horen niet als volwassenen terecht te worden, hun hersenen zijn nog niet volledig ontwikkeld waardoor zij niet dezelfde consequenties kunnen zien als volwassenen.³⁸ Een belangrijke reden om volwassenen en kinderen te scheiden in detentie is het voorkomen van machtsmisbruik en geweld bij ongelijke machtsverhoudingen.³⁹ Artikel 37 IVRK biedt hiervoor slechts zeer beperkte ruimte aan deze samenplaatsing, namelijk alleen indien dit in het belang van het kind wordt geacht. Bijvoorbeeld wanneer de veiligheid van het kind in het geding zou zijn.

Het NJCM pleit ervoor om het voorbehoud bij artikel 37 IVRK in te trekken.

Tot slot

Wij hopen dat de formerende partijen bovenstaande adviezen ter harte nemen bij het formuleren van een regeerakkoord en dat het nieuwe kabinet voortvarend aan de slag gaat met het uitbannen van kinderarmoede, bestaansonzekerheid en kansengelijkheid onder kinderen, het verbeteren van het bieden van rechtsbescherming aan kinderen, het doen vervallen van het Nederlands voorbehoud op artikel 26 IVRK en artikel 37 IVRK. Als u vragen heeft over het bovenstaande dan beantwoorden wij deze gaarne.

Hoogachtend,

Kavita Hira, Voorzitter NJCM

Anouk van Beijsterveldt, Lid werkgroep Jeugdrecht NJCM

Ayla Yayla, Lid werkgroep Jeugdrecht NJCM

Daniela Stojkovic, Lid werkgroep Jeugdrecht NJCM

³⁷ M. Steijns, 'Inhoudelijke beleidsreactie op voortgang intensief toezicht jji's', *Njcm.nl* 22 mei 2023, www.njcm.nl p. 1- 5 (zoeken op: voortgang toezicht jji's); 'VN-Kinderrechten comité beoordeelt kinderrechtensituatie Nederland', *Kinderombudsman.nl* 24 februari 2022, www.kinderombudsman.nl (zoeken op: kinderrechtensituatie Nederland)

³⁸ Het jeugdstraftproces: toekomstbestendig!, Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, 14 maart 2011.

³⁹ *Standard minimum rules for the treatment of prisoners 1997, United nations standard minimum rules for the administration of juvenile justice* ('Beijing Rules'), Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, resolutie 40/33, 29 november 1985 en *United Nation Rules for the protection of juveniles Deprived of their liberty* ('Havana Rules'), Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, resolutie 45/615, 14 december 1990.

Aan de Adviescommissie voortgang hersteloperatie toelagen
t.a.v. dhr. mr. Chris J.L. van Dam, voorzitter
per email: mailbox@avht.nl

Leiden, 16 december 2024

Betreft: Aanbevelingen ter verbetering van het herstelproces van gedupeerde kinderen en jongeren, hun zelfstandige recht op herstel en het recht op participatie van kinderen

Hooggeachte leden van de Adviescommissie voortgang hersteloperatie toelagen,

De werkgroep Jeugdrecht van het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (hierna: NJCM) geeft met deze brief gehoor aan uw oproep op LinkedIn om ervaringen en standpunten over de knelpunten in de uitvoering van de hersteloperatie toelagen te delen met uw Adviescommissie voortgang hersteloperatie toelagen (hierna: Adviescommissie). De werkgroep Jeugdrecht van het NJCM bepleit de naleving van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind in wetgeving en beleid. Het NJCM benadrukt daarbij dat een kind recht heeft op vrije meningsuiting, waarbij geldt dat die mening mee- en afgewogen moet worden in wetgeving en beleid en in (juridische) procedures. Aan de mening van het kind moet een bij de leeftijd en rijpheid passend belang worden gehecht.

Hoewel kinderen rechtssubject zijn, hebben zij weinig of geen kennis over hun rechten. Ook zijn kinderen veelal niet bekend met klachtmechanismen en remedies en hebben zij onvoldoende toegang tot het recht. In deze bijdrage benadrukt het NJCM dat toegang tot het recht en effectieve rechtsmiddelen ook toegang tot herstelrecht voor kinderen moet omvatten. Het NJCM geeft uw Adviescommissie daarom onderstaande aandachtspunten ter overweging, opdat in uw advies ook de belangen van de door de Toelagenaffaire gedupeerde kinderen bij het oplossen van bestaande knelpunten in de uitvoering worden meegewogen.

Het NJCM biedt uw Adviescommissie – samengevat weergegeven – negen aanbevelingen aan:

1. Bied kinderen en jongeren inspraak en invloed over beslissingen die hun leven raken. Betrek hen bij de verdere inrichting en oplossingen van de knelpunten van de hersteloperatie.
2. Draag zorg dat kinderen bereikt worden via voor hen toegankelijke en passende kanalen.
3. Bied herstel in brede zin aan voor de door de Toelagenaffaire geraakte kinderen, ongeacht of zij nog minderjarig of inmiddels meerderjarig zijn, en ondersteun hen bij het (her)vinden van een toereikende levensstandaard.
4. Richt een zelfstandige schaderoute met een integrale oplossing in voor kinderen en jongeren. Inventariseer de wensen van kinderen en sluit aan bij hun behoeften bij de inrichting hiervan.
5. Draag zorg dat het reflectieonderzoek alle kinderbeschermingsmaatregelen van de door de Toelagenaffaire gedupeerde kinderen omvat.

6. Ontwikkel maatwerk voor herstel voor kinderen en jongeren, vanwege correlatie tussen toeslagenproblematiek, (huiselijk) geweld, kindermishandeling en onveiligheid.
7. Betrek kinderen en jongeren bij het opstellen van het plan van aanpak bij de brede ondersteuning door gemeenten. Beveel gemeenten aan tot betere, onderlinge afstemming over de brede ondersteuning van gedupeerde kinderen en jongeren.
8. Draag zorg voor ondersteuning van gemeenten bij een uniforme wijze van proces en uitvoering van de brede ondersteuning, en borg continuïteit en consistentie door gemeenten.
9. Borg dat de tegemoetkoming vanuit de Kindregeling ter vrije besteding van de kinderen is. Draag zorg dat deze niet ter aflossing van schulden hoeft te worden aangewend.

Inleiding

Vooropgesteld dient te worden dat kinderen (en hun ouders) behoefte hebben aan een oplossing voor de door hun ervaren problemen ten gevolge van de Toeslagenaffaire, waarbij de problemen die zij ervaren zoveel mogelijk in één keer opgepakt en opgelost worden. Op dit moment is hulp over verschillende organisaties verspreid, waardoor – in het gunstigste geval – iedere organisatie maar ‘een deel van het probleem’ aanpakt en mensen zich nog steeds niet goed geholpen voelen, alle inzet ten spijt. Daarnaast zijn kinderen in de hersteloperatie afhankelijk gemaakt van de gedupeerde ouder, die tevens aanvrager van de kinderopvangtoeslag was en thans aanvrager van een herstelmaatregel is.¹ Dit wringt met het gegeven dat kinderen zelfstandig rechtssubject² zijn.

Op basis van data bij de Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen (hierna: UHT) is inmiddels bekend dat er 39.396 ouders en 100.636 kinderen gedupeerd zijn.³ Voor deze kinderen geldt dat zij als gevolg van de terugvorderingen zelf ook schade geleden hebben. Het NJCM brengt met het onderstaande de belangen van deze kinderen onder de aandacht en benadrukt hun zelfstandige recht op herstel.

Participatie van kinderen

Kinderparticipatie houdt in dat kinderen betrokken worden bij besluitvorming over zaken die hen direct aangaan. Dit recht om te worden gehoord is een fundamenteel recht uit het IVRK. Kinderen weten vaak zelf goed wat het beste is in hun situatie en hebben het recht op invloed op hun eigen leven te kunnen uitoefenen. Kinderen benaderen de wereld op een andere manier dan volwassenen. Hun belevingswereld is uniek en zij reageren vaak anders dan volwassenen op situaties. Bovendien worden zij door wet- en regelgeving niet altijd automatisch gehoord en kunnen zij zichzelf in rechte niet vertegenwoordigen.⁴ Dit betekent echter niet dat zij geen behoefte hebben om mee te praten. Integendeel, kinderen willen graag meepraten, meedenken en meedoen, zoals ook uit het participatietraject bij Diversion gebleken is.⁵

¹ Kamerstukken II, vergaderjaar 2020-2021, 36151, nr. 3, ‘Memorie van toelichting artikelsgewijze toelichting’, p. 22, <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-cab0f958a5645b6eff1c00fdf0bee51b44365de5/pdf>.

² Tijdens de totstandkoming van het IVRK en later door het Kinderrechtencomité is benadrukt dat het kind moet worden gezien als een actief subject van rechten. Zie hiervoor: Dettrick en Weisenfeld, ‘Recht op participatie betekent ook meedoen in rechte’, NJCM-Bulletin, jaargang 30, (2005), nr. 6, https://njcm.nl/wp-content/uploads/ntm/T2b_NTM2FNJCM-bull2E_050660_Final_LR.pdf.

³ [Herstel.toeslagen.nl](https://herstel.toeslagen.nl), cijfers zoals bekend op 15 november 2024, <https://herstel.Toeslagen.nl/dashboard-kinderopvangtoeslag/>, geraadpleegd op 7 december 2024.

⁴ <https://www.kinderrechten.nl/professionals/participatie-van-het-kind/>, geraadpleegd op 6 december 2024.

⁵ Rapport van Diversion, 22 september 2022, ‘Ken ons, help ons’, <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-0f30a51f520fa5409b716021eacb22244f38a474/pdf>.

Om dit te realiseren, moet de vorm van participatie beter worden afgestemd op hun behoeften en mogelijkheden. Een aanpak die aansluit bij hun leefwereld zorgt ervoor dat hun stem echt gehoord wordt en op een waardevolle manier kan bijdragen aan besluitvorming. Hoe groter de impact van de uitkomsten op het leven van kinderen, des te belangrijker is het dat het kinderen in de gelegenheid worden gesteld om gehoord te worden over de besluitvoering (artikel 12 IVRK) en dat passend gewicht wordt gehecht aan de mening van het kind.⁶ Daarom is het van groot belang dat kinderen inspraak hebben en invloed kunnen uitoefenen wanneer beslissingen hun leven raken.

De beslissingen over de afhandeling van de Toeslagenaffaire worden door de overheid genomen. Het is echter onduidelijk in hoeverre de mening van kinderen betrokken en gehoord wordt. Het is daarom essentieel dat hun stem ook in de afhandeling van de verdere hersteloperatie wordt meegenomen, en niet alleen de stem van ouders die zijn geraakt door de Toeslagenaffaire. Naar aanleiding van het eerdergenoemde participatietraject kregen 114 gedupeerde kinderen de mogelijkheid om mee te denken over de opzet en de invulling van de Kindregeling. De opbrengsten hiervan zien op mensgericht maatwerk, persoonlijke begeleiding, betrekken van de doelgroep, en urgentie.⁷ De nasleep van de Toeslagenaffaire heeft ingrijpende gevolgen voor kinderen. Voor een betere afhandeling van de hersteloperatie toeslagen, is het van belang dat ook kinderen regelmatig hierover worden gehoord en bij uitwisseling mogen participeren bij de verdere (her)inrichting. Het NJCM beveelt ook uw Adviescommissie aan om te praten met gedupeerde kinderen.

De Adviescommissie mag dan wel een verzoek om reactie hebben gedeeld via LinkedIn, maar bekend is dat jongeren weinig gebruik maken van dit medium. Het verdient aanbeveling deze oproep te plaatsen op een door jongeren veel gebruikt medium, zoals TikTok, Snapchat of Instagram. Denk hierbij ook aan het verspreiden van de informatie via gemeentelijke kanalen of bijvoorbeeld jeugdhulpverleners.

Het is de opvatting van het NJCM dat kinderen en jongeren inspraak en invloed moeten kunnen uitoefenen op beslissingen die hun leven raken en dat ook hun stemmen worden betrokken in de verdere inrichting van de hersteloperatie toeslagen.

Daarbij wijst het NJCM de Adviescommissie er op dat LinkedIn, waar deze oproep is gedeeld, een medium is dat door kinderen en jongeren weinig gebruikt wordt. Dit verzoek had ook via voor kinderen (meer) toegankelijke en passende kanalen kunnen worden verspreid.

Herstel van geschonden rechten

De Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag⁸ (hierna: POK) heeft vastgesteld dat de grondbeginselen van de rechtsstaat zijn geschonden. De Adviescommissie Uitvoering Toeslagen⁹ heeft geconcludeerd dat de grenzen van de handhaving doelbewust zijn opgezocht en overschreden.

⁶ <https://www.defenceforchildren.nl/media/1699/participatie-als-kinderrecht.pdf>.

⁷ Zie noot 5.

⁸ Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag, (2020), 'Rapport Ongekend onrecht', <https://www.staatscommissietegendiscriminatieenracisme.nl/publicaties/rapporten/2020/12/17/rapport-ongekend-onrecht>.

⁹ Adviescommissie uitvoering Toeslagen, (2019) Interim- en eindadvies 'Omzien in Verwondering', <https://wetten.overheid.nl/BWBR0042439/2019-07-24>.

Uit het onderzoek van de Autoriteit Persoonsgegevens¹⁰ (hierna: AP) is gebleken dat de nationaliteit van de aanvrager van kinderopvangtoeslag op verschillende manieren is verwerkt en dat deze verwerkingen (deels) discriminerend, onbehoorlijk en in strijd met de Algemene Verordening Gegevensbescherming (hierna: AVG) bevonden zijn. Uit deze rapporten komt naar voren dat de overheid, bij de uitvoering van de Kinderopvangtoeslag en meer specifiek bij de buitenissige terugvorderpraktijk, de rechten van kinderen op brute wijze heeft geschonden.

Nederland heeft het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (hierna: IVRK) ondertekend en geratificeerd. Op grond van artikel 27 IVRK erkennen verdragsstaten het recht van ieder kind op een levensstandaard die toereikend is voor de lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling van het kind. Het is wrang dat juist dit recht op een toereikende levensstandaard door het overheidsbeleid, de aard en wijze waarop toeslagen zijn teruggevorderd, is geschonden. De hersteloperatie moet in de visie van het NJCM een integrale uitwerking van artikel 27 IVRK behelzen.

Het is de opvatting van het NJCM dat wanneer de (Rijks)overheid (inclusief al de organen van de rijksoverheid) het gezin, en dus het kind, bewust in een situatie brengt waarin een toereikende levensstandaard ernstig onder druk komt te staan, deze ook volledig herstel in brede zin voor de getroffen kinderen moet bieden en/of mogelijk moet maken, ongeacht of zijn thans nog minderjarig of inmiddels meerderjarig zijn.

In het onderstaande wordt dit uitgangspunt van herstel in brede zin op onderdelen nader uitgewerkt.

Eigen schaderoute voor kinderen en jongeren

Bij de Commissie Werkelijke Schade kan een verzoek tot vergoeding van de werkelijke schade worden ingediend door ouders van, ten tijde van de terugvorderingen, minderjarige kinderen, die thuis woonden op het moment dat de schade ontstond. Kinderen en jongeren kunnen niet zelfstandig een verzoek tot vergoeding van de schade vragen, noch bij de Commissie Werkelijke Schade¹¹, noch bij de Stichting Gelijkwaardig Herstel.¹²

Het knelpunt hierbij is dat kinderen en jongeren niet zelfstandig vergoeding van hun schade kunnen vragen. Ze zijn afhankelijk van hun ouder voor zowel de aanvraag als de uitbetaling van hun schade, terwijl kinderen zelf ook als gevolg van de terugvorderingen schade hebben geleden. Zo is gebleken, dat veel kinderen al op vrij jonge leeftijd moesten bijdragen aan het betalen van de basale kosten in het levensonderhoud van het gezin, dat zij (forse) schulden hebben opgebouwd en genoodzaakt waren te stoppen met hun opleiding.¹³ Bij de aanvullende schaderoutes wordt de schade die kinderen zelf hebben geleden niet of beperkt meegenomen.

¹⁰ AutoriteitPersoonsgegevens.nl, 17 juli 2020, 'De verwerking van de nationaliteit van de aanvragers van kinderopvangtoeslag', <https://www.autoriteitpersoonsgegevens.nl/documenten/onderzoek-belastingdienst-kinderopvangtoeslag>.

¹¹ 'Ik ben een kind van een gedupeerde ouder. Kan ik terecht bij de CWS?', <https://www.werkelijkeschade.nl/vraag-en-antwoord>, geraadpleegd op 7 december 2024.

¹² Gelijkwaardigherstel.nl, 18 oktober 2024, 'Veelgestelde vragen over stapsgewijze Herstart en opening', <https://www.gelijkwaardigherstel.nl/veelgesteldevragen-verteller>, geraadpleegd op 7 december 2024.

¹³ Zie noot 5.

De Rotterdamse Alliantie heeft in haar rapport 'Blijvend geraakt' al enkele door gedupeerde kinderen en ouders gedragen aanbevelingen gedaan, onder meer voor integraal herstel van gedupeerde kinderen, waaronder een burgerpanel en meer regie bij de getroffen personen, erkenning van kinderen als zelfstandige slachtoffers en een zelfstandige schaderoute en effectieve rechtsmiddelen voor kinderen zelf.¹⁴

Het NJCM geeft uw Adviescommissie ter overweging om een zelfstandige schaderoute voor kinderen en jongeren in te richten, die uitgaat van een integrale oplossing. Het NJCM beveelt aan om de wensen van kinderen en jongeren nader te inventariseren, zodat deze route in overeenstemming met hun behoeften kan worden ingericht.

Reflectieonderzoek naar jeugdbeschermingsmaatregelen

De aard en de wijze waarop de terugvorderingen gedaan zijn, hebben een sneeuwbaaleffect aan problemen binnen de getroffen gezinnen veroorzaakt of bestaande problemen verergerd, zoals in meerdere rapporten is beschreven.¹⁵ ¹⁶ Uit cijfers van het CBS is gebleken dat tussen 2015 en juni 2022 1.115 kinderen¹⁷ en na bijstelling 2.090 kinderen¹⁸ uit huis zijn geplaatst. Later is het totale aantal uithuisgeplaatste kinderen bijgesteld tot 3.104 kinderen.¹⁹ Volgens onderzoek van de Inspectie Veiligheid en Justitie was de kans om met een kindbeschermingsmaatregel te maken te krijgen niet voor ieder gezin gelijk, hebben bepaalde sociaaleconomische omstandigheden de kans op een kindbeschermingsmaatregel vergroot en valt het niet uit te sluiten dat gedupeerde gezinnen als gevolg van de Toeslagenaffaire dermate in de problemen zijn gekomen dat er een kindbeschermingsmaatregel ingezet moest worden.²⁰ Daarnaast blijkt uit een rapport van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd dat feitenonderzoek, voorafgaand aan een uithuisplaatsing, niet altijd en niet op alle onderdelen zorgvuldig genoeg gedaan wordt.²¹

Inmiddels is er een Commissie onderzoek uithuisplaatsingen in relatie tot de Toeslagenaffaire (hierna: Commissie UHP) ingesteld.²² Deze Commissie UHP doet onderzoek naar de samenhang van factoren en het effect van die samenloop op uithuisplaatsingen en de Toeslagenaffaire, en meer in het bijzonder naar de rol van de overheid en overheidsinstanties die hierbij betrokken waren. Alhoewel het NJCM voorstander is van een dergelijk onderzoek en de doelstellingen hiervan, betreurt het NJCM dat dit onderzoek niet breder is uitgezet door naast de uithuisplaatsingen (UHP) ook de (lichtere) maatregel van de ondertoezichtstelling (OTS) mee te nemen.

¹⁴ Ombudsman Rotterdam, Rapport 'Blijvend Geraakt', november 2023, <https://orr.nl/web/uploads/2023/10/Blijvend-Geraakt.pdf>, geraadpleegd op 8 december 2024.

¹⁵ Gevolgen voor kinderen staan onder meer in: Kinderombudsman.nl, 12 september 2023, 'Waar ik bij ben', <https://www.kinderombudsman.nl/publicaties/waar-ik-bij-ben>.

¹⁶ InspectieVenJ.nl, september 2023, *Kind van de rekening*, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/09/13/tk-bijlage-inspectierapport-het-kind-van-de-rekening>.

¹⁷ Column Arina Kruihof, 19 oktober 2021, '1115 kinderen', <https://www.jeugdzorgnederland.nl/actueel/1115-kinderen/>.

¹⁸ NJI.nl, 30 oktober 2022, '2090 uithuisplaatsingen in Toeslagenaffaire', <https://www.nji.nl/nieuws/2090-uthuisplaatsingen-in-toeslagaffaire>.

¹⁹ Rijksoverheid.nl, 'Voortgangsbrief uithuisplaatsingen kinderopvangtoeslagaffaire UHT KOT december 2023', 18 december 2023, <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-5ab8cd46e014a9008d20e870e7e5a25697a20415/pdf>.

²⁰ Zie noot 16.

²¹ IGJ.nl, 27 juni 2022, 'De kwaliteit van onderzoek voorafgaand aan uithuisplaatsingen', <https://www.igj.nl/publicaties/rapporten/2022/06/27/feitenonderzoek-voorafgaand-aan-uthuisplaatsingen-van-kinderen>.

²² Instellingsbesluit Commissie onderzoek uithuisplaatsingen in relatie tot de Toeslagenaffaire, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2023-3587.html>.

Tot op heden is er geen onderzoek gedaan of data beschikbaar over het aantal gedupeerde kinderen die onder toezicht zijn gesteld gedurende of na de terugvorderpraktijk. Het is aannemelijk dat er aan meer dan 3.104 kinderen jeugdbeschermingsmaatregelen opgelegd zijn, omdat een uithuisplaatsing een zware maatregel is en deze in beginsel voorafgegaan wordt door een ondertoezichtstelling. Alhoewel kindbeschermingsmaatregelen diep ingrijpen op het gezinsleven, komt het voor dat deze in de praktijk niet alleen vanuit een dwangkader, maar ook vanuit een vrijwillig of drangkader opgelegd worden. Zoals blijkt uit de Toelichting bij het Besluit tot instelling van de Commissie UHP, is het belangrijk om onderzoek te doen naar de gebeurtenissen, feiten en factoren die eraan hebben bijgedragen dat kindbeschermingsmaatregelen (on)vrijwillig ingezet moesten worden. Zo kan er sprake zijn van 'intersectionaliteit'.²³ Dit is een combinatie van verschillen die iemands positie in de maatschappij bepaalt, met feiten en omstandigheden die elkaar over en weer beïnvloeden.

Het is daarom naar de opvatting van het NJCM van belang om te onderzoeken of, en in hoeverre schending van essentiële grondbeginselen van de rechtsstaat doorgewerkt hebben tot kindbeschermingsmaatregelen, waarmee in het privé- of gezinsleven ingegrepen is.

Het NJCM is van opvatting dat het reflectieonderzoek alle ingezette kindbeschermingsmaatregelen zou moeten omvatten.

Intersectionaliteit van Toeslagenaffaire en huiselijk geweld

Andere problemen die veroorzaakt of verergerd zijn door de Toeslagenaffaire is de wisselwerking tussen huiselijk geweld en de Toeslagenproblematiek. Zo blijkt een instabiele financiële situatie een risicofactor voor huiselijk geweld, armoede en machtsongelijkheid tussen partners te zijn.²⁴ Andersom kunnen ongelijke machtsverhoudingen tussen partners, huiselijk geweld en kindermishandeling ook armoede en schuldenproblematiek tot gevolg hebben.²⁵ Op dit moment lijkt er in de hersteloperatie toeslagen onvoldoende zicht te zijn voor de correlatie van Toeslagenproblematiek en huiselijk geweld. Ook zijn hier (nog) geen (maatwerk)oplossingen voor ingericht.

Er zijn ouders die met hun kinderen in onveiligheid verblijven of die wegens onveiligheid naar een (nood)opvang zijn gevlucht, terwijl de herstelmaatregelen niet of onvoldoende rekening houden met deze complexe, op elkaar inwerkende problematiek. Uit de Schaduwrapportage van het Netwerk VN-Vrouwenverdrag²⁶ blijkt dat de implementatie, compensatie en reparatiemaatregelen tussen de wisselwerking van de Toeslagenaffaire en huiselijk geweld niet voldoende (h)erkend worden. Dit strekt zich ook uit in de compensatie en herstelmaatregelen ten behoeve van ouders en kinderen binnen de Hersteloperatie Toeslagen. Voor minderjarige kinderen vormen deze omstandigheden een extra inbreuk op hun recht op herstel.

Het NJCM beveelt uw Adviescommissie aan om voor deze groep gedupeerde kinderen, meerderjarigen daaronder begrepen, maatwerk voor herstel te ontwikkelen, vanwege correlatie tussen Toeslagenproblematiek, (huiselijk) geweld, kindermishandeling en onveiligheid.

²³ Movisie.nl, 26 september 2020, 'Diversiteitsfactoren en uitsluiting', <https://www.movisie.nl/artikel/diversiteitsfactoren-uitsluiting#:~:text=Intersectionaliteit%20houdt%20in%20dat%20een,discriminatie%20die%20iemand%20kan%20ervaren.>

²⁴ BlijfGroep.nl, 6 september 2023, 'Instabiele financiële situatie is een risicofactor voor huiselijk geweld', <https://www.zorgverzekeringslijn.nl/nieuws/een-onstabiele-financiele-situatie-is-een-ricifactor-voor-huiselijk-geweld/>.

²⁵ Movisie.nl, 5 april 2019, 'Financiële kwetsbaarheid en Huiselijke geweld en kindermishandeling', <https://www.movisie.nl/artikel/financiele-kwetsbaarheid-huiselijk-geweld-kindermishandeling>.

²⁶ NetwerkVN-Vrouwenverdrag.nl, 14 augustus 2024, 'Building trust by delivering support, protection, and justice', <https://www.vn-vrouwenverdrag.nl/wp-content/uploads/2024/08/Shadow-report-Building-Trust-Dutch-CEDAW-Network-14-aug-2024-DEF.pdf>.

Uitdagingen en aanbevelingen brede ondersteuning in gemeenten: lessen uit de hersteloperatie en huidige praktijken

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) helpt gemeenten bij het bieden van brede ondersteuning door middel van richtlijnen (VNG, 2023) voor het verlenen van hulp aan gedupeerden van de Toeslagenaffaire en het ontwikkelen van een bijbehorend plan van aanpak. In deze richtlijnen staat dat het plan van aanpak duidelijke doelstellingen moet bevatten over hoe de gemeente rechthebbenden uit de Toeslagenaffaire kan ondersteunen, zodat zij een nieuwe start kunnen maken op het gebied van wonen, financiën, gezin, zorg en werk. De gemeente moet aan de hand van dit plan van aanpak in staat zijn maatwerk te leveren door samen met de rechthebbende te bepalen welke ondersteuning passend is. Dit gebeurt door gesprekken met de rechthebbende, waarin de gemeente de specifieke hulpvraag in kaart brengt, om daarna in het plan van aanpak vast te leggen welke criteria zij hanteert bij het bieden van brede ondersteuning.²⁷ Hierbij worden kinderen en jongeren weinig of niet bij betrokken.

Het NJCM beveelt dan ook aan dat gemeenten kinderen en jongeren betrekken bij het opstellen van dit plan van aanpak van de brede hulp en ondersteuning.

Ondanks dat er VNG-richtlijnen zijn, werkt de praktijk anders. In praktijk kan de gemeente zelf invulling geven aan de uitvoering van brede ondersteuning, wat kan leiden tot problemen. Uit het advies van de Bestuurlijke Adviesraad Kinderopvangtoeslag (BAK, 2021) bleek al dat overheidsinstellingen graag zorgvuldig willen werken. BAK merkte op dat er een grote diversiteit is in de hulpvragen van gedupeerde ouders. Door het grote aantal aanmeldingen voor hulp was het niet altijd mogelijk om maatwerk te realiseren.²⁸ BAK constateerde verder dat omvangrijke beleidsveranderingen door interventies van de Tweede Kamer ertoe hadden geleid, dat uitvoeringsinstanties, waaronder gemeenten, niet in staat waren de ondersteuning op een goede manier uit te voeren.²⁹ Daarom vond BAK dat er meer continuïteit moest komen in de aanpak van de ondersteuning aan gedupeerden, evenals meer consistentie in de onderliggende principes van de aanpak.

Het NJCM raad het ook aan dat gemeenten meer continuïteit en consistentie aanbieden in de aanpak van brede hulp en ondersteuning aan gedupeerden.³⁰

Verder spelen er ook andere problemen binnen gemeenten. Hoewel deze problemen op organisatorisch niveau liggen, zijn ze toch belangrijk om in dit kader te bespreken. Uit de aanbevelingen van een onderzoek uitgevoerd door onder andere Hogeschool Utrecht en Hogeschool van Amsterdam (HU ea., 2023) blijkt dat ambtenaren zich niet altijd veilig voelen om kritische vragen te stellen en situaties aan te kaarten die niet goed verlopen. Dit terwijl tegengeluid essentieel is voor het tijdig identificeren van knelpunten en het voorkomen van grotere problemen in de toekomst. Daarom is het belangrijk dat ambtenaren zich veilig voelen en problemen tijdig kunnen melden, zodat de uitvoering van brede ondersteuning hiervan kan profiteren.

²⁷ VNG. (2023). *Uitgangspunten voor het bieden van brede ondersteuning en het opstellen van het plan van aanpak*, p. 7, 8 en 9. Gevonden op <https://vng.nl/sites/default/files/2021-05/09-bouwstenen-plan-van-aanpak-voor-gedupeerden.pdf>.

²⁸ Rijksoverheid. (2021). *Aanbieding doorlichting UHT en ongevraagd advies van de BAK*. Pagina 7. 2021-0000127514. Gevonden op <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-bcf9cbbe-bfba-416f-9815-Ofcc369bd5b3/pdf>.

²⁹ Zie vorige noot p. 8.

³⁰ Idd. p. 9.

Hetzelfde onderzoek toont ook aan dat binnen de gemeenten Amsterdam, Almere en Utrecht geen beleid of werkwijze bestaat voor het signaleren en agenderen van knellende situaties. Volgens het NJCM is dit echter wel noodzakelijk voor een betere afstemming tussen beleid en uitvoering van brede ondersteuning door gemeenten. Ook hier moet aandacht aan worden besteed. Gemeenten horen net als in het voorgaande een proces te hebben dat voor elke gemeente geldt, waarin continuïteit en consistentie zijn gewaarborgd.³¹

Het NJCM beveelt uw Adviescommissie aan om een betere afstemming tussen beleid en uitvoering van brede ondersteuning door gemeenten te borgen. Gemeenten horen een proces te hebben dat voor elke gemeente geldt, waarin continuïteit en consistentie zijn gewaarborgd.

Ondersteuning voor gedupeerde kinderen en jongeren: Kindregeling en schuldhulpverlening

Het herstelproces van kinderen die zelf (financieel) zijn gedupeerd door de Toeslagenaffaire, gaat via de Kindregeling. De uitvoering van de Kindregeling valt voor het financiële deel onder UHT en verder voor het overige niet-financiële deel onder de brede ondersteuning van de gemeente. Binnen deze groep zijn er echter ook jongeren met zorgen over problematische schulden die zij hebben gemaakt om hun ouders financieel te ondersteunen. Daarom is per 1 november 2023 een aanvullend schuldhulpverleningsaanbod geïntroduceerd. Dit kwam tot stand naar aanleiding van onder andere de motie van het lid Kat c.s.³² over het ontwikkelen van een schuldhulpverleningsaanbod voor jongeren en jongvolwassenen binnen de Kindregeling (Motie Kat c.s., 2022)³³ en de aanbiedingsbrief Kindregeling van de Nationale Ombudsman en Kinderombudsman aan de staatssecretaris van Financiën (Nationale Ombudsman & Kinderombudsman, 2023).^{34 35}

Voor gedupeerde kinderen en jongeren is het van belang dat gemeenten een uniform proces hanteren dat in elke gemeente geldt, zodat consistentie en continuïteit zijn gewaarborgd. Daarnaast benadrukt het NJCM het belang dat de tegemoetkoming van (maximaal) € 10.000³⁶, die voortvloeit uit de Kindregeling, daadwerkelijk ten goede komt aan het kind.

³¹ HU ea. (2023). Eindrapport 2023. *Knellende mechanismen. Het signaleren, agenderen en opvolgen van knellende mechanismen in de gemeenten Amsterdam, Almere en Utrecht*. Hoofdstuk 9 Aanbevelingen, p. 110 en verder. Gevonden op <https://openresearch.amsterdam.nl/page/95160/knellende-mechanismen---eindrapport-2023-hvu-hva>.

³² Enkele Kamerleden vroegen in de motie Kat c.s. de regering om, samen met gemeenten, een schuldhulpverleningsaanbod te ontwikkelen voor jongeren die de Kindregeling ontvangen. Zij waren van mening dat de kans op schulden voor deze jongeren was toegenomen door de Toeslagenaffaire. Bovendien vonden ze dat de regering jongeren zou moeten helpen met saneringskredieten en bewezen effectieve aanpakken, zoals het Jongeren Perspectief Fonds, en dat dit aanbod in zoveel mogelijk gemeenten beschikbaar zou moeten komen.

³³ Motie Kat c.s. (2022). Motie van het lid Kat c.s.. 31066, nr 1151. Gevonden op <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2022D56200&did=2022D56200>.

³⁴ Nationale Ombudsman & Kinderombudsman. (2023). *Positie van gedupeerde kinderen en jongvolwassenen*. Gevonden op [https://www.nationaleombudsman.nl/system/files/bijlage/Aanbiedingsbrief Kindregeling.pdf](https://www.nationaleombudsman.nl/system/files/bijlage/Aanbiedingsbrief%20Kindregeling.pdf)

³⁵ De Kinderombudsman en Nationale Ombudsman delen de zorg dat gedupeerden van de Toeslagenaffaire, vooral jongeren met problematische schulden, vast komen te zitten in langdurige schuldhulptrajecten die hun persoonlijke ontwikkeling belemmeren. Ze wijzen erop dat deze jongeren, zonder een aparte schuldenregeling, niet profiteren van de financiële tegemoetkoming en dat de focus van het hulpaanbod te veel ligt op schuldenaflossing in plaats van op hun toekomstperspectief. Dit vergroot de stress en maakt het moeilijk om weer vertrouwen in de overheid te herstellen. Beide ombudsmannen pleiten voor een schuldhulpaanbod dat hen helpt naar een zelfstandig(er) leven, sneller dan de reguliere schuldhulptrajecten.

³⁶ Gedupeerde kinderen krijgen een geldbedrag. Hoeveel dat is, hangt af van de leeftijd van het kind. Het minimale bedrag is € 2.000 en het maximale bedrag is € 10.000. Gevonden op: <https://kindregelingvoorjou.nl/over-de-kindregeling>.

Het NJCM beveelt uw Adviescommissie aan dat de tegemoetkoming voor kinderen, die voortvloeit uit de Kindregeling, daadwerkelijk bestemd is voor de kinderen. Daarnaast wil het NJCM meegeven dat gemeenten beter kijken naar een uniform proces.

Versnelling aanvullende schaderoutes

Kinderen en volwassenen hebben een andere perceptie van het verstrijken van de tijd. Een besluitvormingstraject dat lang duurt of vertragingen oploopt kan met name nadelige gevolgen hebben voor zich ontwikkelende kinderen. Het zou wenselijk zijn te versnellen in het belang van kinderen.

Het NJCM beveelt uw Adviescommissie aan de hersteloperatie toeslagen te versnellen in het belang van kinderen en jongeren.

Tot slot

Het NJCM beoogt met deze brief dat uw Adviescommissie bovenstaande onderwerpen opneemt in uw uit te brengen advies aan de staatssecretaris over de knelpunten in de uitvoering van de hersteloperatie toeslagen. Het NJCM vindt het van groot belang dat er meer rekening wordt gehouden met de belangen van gedupeerde kinderen en inmiddels meerderjarige kinderen in lijn met het IVRK. Het recht op participatie en het herstelproces van deze kinderen dient verbeterd te worden en aan te sluiten bij hun behoeften.

Als u vragen heeft over het bovenstaande, beantwoorden wij deze graag. Mocht uw Adviescommissie interesse hebben om onze aanbevelingen verder te verkennen, dan staat het NJCM uiteraard open om daarover met u van gedachten te wisselen.

Hoogachtend,

Kavita Hira, Voorzitter NJCM

Aysel Sabahoglu, Voorzitter werkgroep Jeugdrecht

Auteurs:

Ayla Yayla, Lid werkgroep Jeugdrecht NCJM

Anouk van Beijsterveldt, Lid werkgroep Jeugdrecht NJCM

Ministerie van Financiën
Aan Hare Excellentie, de Staatssecretaris voor Herstel en Toeslagen,
Mevrouw mr. S. Th. P. H. Palmén-Schlangen
Postbus 20201
200 EE Den Haag

Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NJCM)
Postbus 778
2300 AT Leiden

Leiden, 16 juli 2025

Betreft: Aanbevelingen na het adviesrapport van de commissie-Van Dam 'Minder beloven meer doen'

Hooggeachte mevrouw Palmén-Schlangen,

Met deze brief biedt het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (hierna: NJCM) u een aanvullend advies aan in reactie op het rapport '*Minder beloven, meer doen*' van de Adviescommissie Voortgang Hersteloperatie Toeslagen (hierna: de Adviescommissie). Deze aanbevelingen sluiten aan op onze eerdere aanbevelingen aan de Adviescommissie.¹

Hoewel wij erkennen dat het rapport waardevolle observaties bevat ter verbetering van het herstelproces voor ouders, constateren wij dat de positie van kinderen en jongeren daarin helaas onderbelicht is gebleven. Juist deze groep – die zowel direct als indirect is getroffen door de Toeslagenaffaire – verdient expliciete en structurele aandacht in het verdere herstelbeleid.

In deze brief formuleert NJCM concrete aanbevelingen ter versterking van het herstelbeleid, met nadruk op de rechten en behoeften van kinderen en jongvolwassenen. Wij verzoeken u deze aanbevelingen integraal mee te nemen in de volgende fase van het herstelproces.

In het verlengde hiervan benadrukt het NJCM, en in het bijzonder de werkgroep Jeugdrecht, het belang van naleving van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) in zowel wetgeving als beleid. Ieder kind heeft recht op vrije meningsuiting, en die mening moet serieus worden meegewogen in besluitvorming die hen aangaat – ook binnen het herstelproces. De waarde die aan deze mening wordt toegekend, dient te passen bij zijn of haar leeftijd en ontwikkelingsniveau.

Het NJCM verwacht van de hersteloperatie dat deze niet uitsluitend gericht is op juridisch en financieel herstel, maar ook een diepgaande en kindgerichte benadering hanteert waarin de specifieke rechten en belangen van kinderen en jongeren centraal staan.

¹ A. Yayla & A. van Beijsterveldt, '*Aanbevelingen ter verbetering van het herstelproces van gedupeerde kinderen en jongeren, hun zelfstandige recht op herstel en het recht op participatie van kinderen*', 16 december 2024, <<https://njcm.nl/actueel/njcm-werkgroep-jeugdrecht-doet-aanbevelingen-voor-de-adviescommissie-voortgang-hersteloperatie-toeslagen/>>.

Het is essentieel te erkennen dat de schade die jongeren hebben geleden door de Toeslagenaffaire niet enkel van financiële aard is. Hun welzijn, ontwikkeling en fundamentele rechten zijn ernstig aangetast. Wij roepen u op om deze dimensie integraal op te nemen in het herstelbeleid en om maatregelen te treffen die gericht zijn op het structureel herstellen van het welzijn van jongeren- met passende psychologische, emotionele en juridische ondersteuning.

Met deze brief doet het NJCM een dringend beroep op u, Staatssecretaris Palmen-Schlangen, om bij de verdere inrichting en uitvoering van de hersteloperatie structurele aandacht te besteden aan kinderen en jongeren die slachtoffer zijn geworden van het falende toeslagenbeleid. Wij verzoeken u met klem hen niet langer slechts te benaderen als aanhangsel van hun ouders, maar als zelfstandige rechtssubjecten met een volwaardig recht op herstel — financieel, psychisch én sociaal.

Ons doel is bij te dragen aan een rechtvaardige en toekomstgerichte aanpak van het herstelproces, waarin ook kinderen gehoord, erkend en gesteund worden. Wij denken graag met u mee over hoe deze aanbevelingen concreet kunnen worden uitgewerkt.

Inleiding

Na de brief van het NJCM van 16 december 2024 aan de Adviescommissie heeft de Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen (UHT) haar cijfers geactualiseerd. In onze brief werd uitgegaan van 39.396 erkend gedupeerde ouders en 100.636 erkend gedupeerde kinderen. Inmiddels zijn deze aantallen opgelopen tot respectievelijk 42.556 ouders en 114.320 kinderen.²

Op 23 januari 2025 heeft de Adviescommissie haar rapport uitgebracht.³ Daarin concludeert de Adviescommissie dat het kabinet, ondanks de in 2020 gedane belofte om de schade van gedupeerde ouders te herstellen, deze toezegging tot op heden onvoldoende is nagekomen. Daarnaast stelt de Adviescommissie dat de huidige aanpak tekortschiet. Een aanzienlijk aantal gedupeerden wordt niet op de juiste manier geholpen. In het huidige tempo zal het bovendien nog jaren duren voordat het herstelproces voltooid is. De Adviescommissie vindt dat de hersteloperatie niet voldoet aan wat in een rechtsstaat wél verwacht mag worden en adviseert tot stevig ingrijpen volgens zes aanbevelingen⁴, die voornamelijk gericht zijn op ouders.

² In totaal zijn er 69.443 individuele aanvragen voor herstel van de kinderopvangtoeslag gedaan. Aanvragen voor herstel konden tot en met 2 januari 2024 worden ingediend.

Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen, *'Feiten en cijfers: Actuele cijfers' & 'Kindregeling'*, peildatum 27 juni 2025, geraadpleegd op 16 juli 2025, <https://herstel.toeslagen.nl/dashboard-kinderopvangtoeslag/>.

³ Adviescommissie voortgang hersteloperatie toeslagen, *'Rapport: Minder beloven, meer doen'*, 23 januari 2025, <<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2025D02400&did=2025D02400>>

⁴ Idem, p.7-8.

Het NJCM vraagt nu expliciet aandacht voor de gedupeerde kinderen - een grote groep die zelf ook schade heeft geleden en daar ondanks de hersteloperatie nog steeds de gevolgen van ondervindt. Uit onderzoek is gebleken dat veel kinderen al op jonge leeftijd moesten bijdragen aan de betaling van de basale gezinskosten, aanzienlijke schulden hebben opgebouwd⁵ en gedwongen werden hun opleiding te beëindigen.⁶

In paragraaf 4.4 van het rapport ("De omgang met jongeren") wordt weliswaar erkend dat jongeren kwetsbaar zijn. Toch blijven veel knelpunten die zij ervaren in de huidige aanpak onderbelicht. Kinderen zijn in de hersteloperatie voor de aanvraag en uitbetaling afhankelijk gemaakt van de gedupeerde ouder, die aanvrager van de kinderopvangtoeslag was en thans aanvrager van een herstelmaatregel is, en hebben geen zelfstandige schade-ingang.⁷

Dit is niet in overeenstemming met de verdragsrechtelijke verplichtingen uit het Kinderrechtenverdrag, Kinderen worden daarin erkend als zelfstandige rechtssubjecten, met een eigen en zelfstandig recht op herstel, compensatie en effectieve rechtsbescherming – gebaseerd op een holistische visie op schade en herstel.⁸

Het NJCM adviseert u dan ook om het recht op zelfstandig rechtsherstel voor kinderen expliciet te borgen in de Wet hersteloperatie toeslagen, zodat recht wordt gedaan aan zowel gedupeerde kinderen als de verdragsrechtelijke verplichtingen.

Het NJCM benadrukt dat kinderen en jongeren zelfstandige rechtssubjecten zijn, die een zelfstandig recht op herstel, compensatie en genoegdoening hebben.⁹ Zij zouden voor hun recht op herstel niet afhankelijk moeten zijn van hun ouders. Wanneer de Rijksoverheid - inclusief haar organen - het gezin, en daarmee het kind, doelbewust in een situatie heeft gebracht waarin een toereikende levensstandaard ernstig onder druk kwam te staan, rust op haar de plicht om getroffen kinderen volledig te compenseren. Dit herstel moet breed van aard zijn en gelden ongeacht of zij op dit moment nog minderjarig zijn of inmiddels meerderjarig.

⁵ Staatssecretaris van Financiën – Herstel en Toeslagen, 'Beantwoording schriftelijke vragen Dijk (SP) over DUO-schulden van getroffen kinderen', brief aan de Tweede Kamer, 26 maart 2025, <<https://open.overheid.nl/documenten/6c5fbd88-f5cb-449d-a26d-022827649ae4/file>>, en

E. Hakkenes, 'Toeslagenkinderen krijgen toch geen kwijtschelding van hun studieschuld, 2 juli 2025' <<https://www.trouw.nl/binnenland/toeslagenkinderen-krijgen-toch-geen-kwijtschelding-van-hun-studieschuld~bdf35313/>>.

⁶ Diversion, 'Rapport: Ken ons, help ons', 22 september 2022 <https://open.overheid.nl/documenten/ronl0f30a51f520fa5409b716021eecb22244f38a474/pdf>.

⁷ Noch bij de Commissie Werkelijke Schade, waarbij de schade is beperkt tot minderjarige kinderen, noch bij Stichting Gelijkwaardig Herstel en evenmin volgens de voorgestelde route B. Zie o.a. 'Ik ben een kind van een gedupeerde ouder. Kan ik terecht bij de CWS?', geraadpleegd op 7 december 2024, <<https://www.werkelijkeschade.nl/vraag-en-antwoord>>, en 'Gelijkwaardigherstel.nl, 18 oktober 2024, 'Veelgestelde vragen over stapsgewijze Herstart en opening', geraadpleegd op 7 december 2024, <<https://www.gelijkwaardigherstel.nl/veelgestelde-vragen-verteller>>.

⁸ Het aanstaande General Comment nr. 27 van het Kinderrechtencomité gaat over 'access to justice and an effective remedie'. Zie hiervoor:

Committee on the Rights of the Child 'Draft general comment No. 27 on children's right to access to justice and to an effective remedy', 1 februari 2024,

<<https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/draft-general-comment-no-27-childrens-right-access>>.

⁹ Zie noot 1, brief NJCM d.d. 16 december 2024, p.2.

1. Geef meer aandacht voor de belangen van kinderen en jongeren

Het NJCM constateert dat de Wet hersteloperatie toeslagen de specifieke belangen van kinderen en jongeren in het herstelproces niet expliciet benoemt. Behalve het participatieproces via Diversion¹⁰ voor de Kindregeling, heeft er tot nu toe geen integraal onderzoek plaatsgevonden naar de behoeften en knelpunten van gedupeerde kinderen.¹¹ Het NJCM spreekt haar zorg uit dat nog onvoldoende in beeld is welke obstakels en uitdagingen er liggen op de weg naar herstel voor kinderen en jongeren. De Adviescommissie heeft de Staatssecretaris geadviseerd om vervolgonderzoek te doen naar de omvang van de groep en aard van de problematiek.¹² Alhoewel het NJCM een diepgaand onderzoek naar (de behoeften van) kinderen en jongeren onderschrijft, waarschuwt het NJCM dat kinderen al sinds eind 2019 op het beloofde herstel wachten en dat daar nu met voortvarendheid prioriteit aan gegeven moet worden. De tijdsbeleving van kinderen en jongeren is anders dan die van volwassenen. Hoe langer het herstel op zich laat wachten, hoe langer de schade van de toeslagenaffaire voor deze kinderen en jongeren voortduurt.

Het NJCM herhaalt haar aanbeveling: kinderen en jongeren moeten inspraak krijgen in beslissingen die hen raken, en hun stem moet worden meegenomen bij de verdere inrichting van de hersteloperatie toeslagen.¹³ Geef prioriteit aan het in kaart brengen van de wensen en behoeften van kinderen en jongeren. Handel hierin voortvarendheid en maak gebruik van kanalen die voor hen toegankelijk en passend zijn.

2. Zet een uniforme kindgerichte benadering centraal

In het herstelproces ontbreekt een kindgerichte benadering. Jongeren verkeren in een kwetsbare positie. Er ontbreken specifieke aanbevelingen over hoe hun herstel kan worden gefaciliteerd, rekening houdend met hun kwetsbaarheden en ontwikkelingsfase. Vanwege de complexiteit van juridische en administratieve procedures is het herstelproces lastig en onduidelijk. Een kindgerichte aanpak is holistisch en omvat naast financieel herstel, ook pedagogische en psychologische ondersteuning. Omdat naast UHT ook verschillende gemeentes de brede ondersteuning voor kinderen en jongeren uitvoeren, is het essentieel dat zij een uniform proces hanteren. Zo worden consistentie en continuïteit gewaarborgd. In de praktijk blijkt dit echter per gemeente te verschillen.¹⁴

Het NJCM pleit bovendien voor kindgerichte procedures en de inzet van jeugdprofessionals die jongeren kunnen begeleiden in juridische processen, zoals kindbehartigers, vertrouwenspersonen van het AKJ, bijzonder curatoren, gespecialiseerde jeugdrechtsadvocaten, ed. Dit zal kinderen beter in staat stellen hun rechten te begrijpen en hun eigen belangen te behartigen.

¹⁰ Diversion, 'Ken ons, help ons, 22 september 2022, <<https://open.overheid.nl/documenten/ronl-0f30a51f520fa5409b716021eecb22244f38a474/pdf>>.

¹¹ Ook hebben de Kinderombudsvrouw Rotterdam en de Rotterdamse Alliantie in hun rapport de behoeften en noden van kinderen en jongeren meegenomen. De Rotterdamse Alliantie, 'Blijvend geraakt', november 2023 <<https://orr.nl/web/uploads/2023/10/Blijvend-Geraakt.pdf>>.

¹² Het NJCM begrijpt dat dit ook voor de Adviescommissie lastig is geweest gezien de opdracht en het korte tijdsbestek waarin zij deze opdracht moest uitvoeren.

¹³ Zie noot 1, brief NJCM d.d. 16 december 2024, p.2-3.

¹⁴ S. Vos, 'Ongemak bij gemeenten over afhandeling toeslagenaffaire', 31 januari 2025, <[Ongemak bij gemeenten over afhandeling toeslagenaffaire](#)>.

Het NJCM beveelt aan om een kindgerichte benadering op te nemen in het herstelproces, waarbij deze in overleg met kinderen en jongeren worden opgesteld en waarbij zij actief worden betrokken. Hanteer bij gemeenten een uniform proces voor brede ondersteuning, ter borging van consistentie en continuïteit van hulp.

3. Reflectieonderzoek naar alle jeugdbeschermingsmaatregelen & Intersectionaliteit

Sinds het rapport van de Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen, ook wel Commissie Hamer genoemd, is vastgesteld dat de gevolgen van schuldenproblematiek als gevolg van excessieve terugvorderingen en de inzet van vrijwillige en onvrijwillige jeugdbeschermingsmaatregelen elkaar versterken en overlappen (intersectionaliteit).

Ook heeft de Commissie Hamer geconstateerd dat er binnen het jeugdbeschermingssysteem onvoldoende ruimte is voor tegenspraak en controlemechanismen en dat de werkwijze van de jeugdhulp en jeugdbescherming leidt tot gevoelens van wantrouwen en machteloosheid bij ouders en kinderen.¹⁵

Deze commissie heeft zich echter voornamelijk gebogen over gedupeerde gezinnen met uithuisgeplaatste kinderen. Aan de kinderbeschermingsmaatregel van uithuisplaatsing gaat in de regel een ondertoezichtstelling vooraf. Het NJCM adviseert een verdiepend onderzoek naar alle kinderbeschermingsmaatregelen – zowel vrijwillig als onvrijwillig – bij gedupeerde gezinnen, met speciale aandacht voor de impact daarvan op de ontwikkeling van de gedupeerde kinderen. De bevindingen uit dit onderzoek dienen te worden verwerkt in een zelfstandige schaderoute voor kinderen.¹⁶ Hierbij dient integraal herstel te worden geboden, zodat kinderen en jongeren zo veel mogelijk worden teruggebracht in de situatie zoals deze was vóór de onrechtmatige terugvorderingen.

Artikel 3, eerste lid IVRK bepaalt dat bij alle maatregelen die kinderen betreffen, het belang van het kind de eerste overweging moet zijn. Het NJCM wijst u erop dat deze verplichting geldt voor alle (bestuurlijke) autoriteiten binnen een lidstaat. Indien u besluit om géén zelfstandige schaderoute voor kinderen en jongeren in te stellen, dan verzoekt het NJCM u om inzicht te geven in de belangenafweging die hierbij is gemaakt: welke belangen zijn meegenomen, hoe zijn deze gewogen en op welke gronden is uiteindelijk tot dit besluit gekomen?

Het NJCM doet opgesomd de volgende aanbevelingen ter verbetering van de rechten, de belangen en de procespositie van kinderen:

¹⁵ Rapportage Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen, 'Erfenis van onrecht', 27 maart 2025, p.52, <[Rapportage Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen - Erfenis van onrecht](#)>.

¹⁶ Idem, Rapportage Commissie Toeslagen en Uithuisplaatsingen, p.54.

- 1. Erken kinderen en jongeren als zelfstandig rechtssubject en borg een eigen, zelfstandig recht op herstel, recuperatie en renummeratie in de Wet hersteloperatie toeslagen.*
 - 2. Maak volledig herstel in brede zin mogelijk voor de gedupeerde kinderen, ongeacht of zijn nu nog minderjarig of inmiddels meerderjarig zijn.¹⁷ Onder volledig herstel verstaat het NJCM een integrale oplossing voor alle schulden van de gedupeerde kinderen en jongeren, met in begrip van DUO-schulden.*
 - 3. Kinderen en jongeren hebben recht op inspraak en participatie op beslissingen die hun leven raken. Werk samen met kinderen om tot besluitvorming te komen.*
 - 4. Betrek kinderen en jongeren bij het incorporeren van een kindgerichte benadering in het herstelproces.*
 - 5. Hanteer een uniform proces voor brede ondersteuning, om de consistentie en continuïteit te waarborgen.*
 - 6. Richt een zelfstandige schaderoute in voor kinderen en jongeren vanuit een integrale oplossing.*
 - 7. Voer een verdiepend onderzoek uit naar alle – vrijwillige en onvrijwillige – kindbeschermingsmaatregelen en hulpverleningstrajecten in gedupeerde gezinnen en breng de impact hiervan in kaart op de ontwikkeling van de gedupeerde kinderen.*
- Incorporeer deze uitkomsten in de zelfstandige schaderoute van kinderen en biedt integraal herstel, waarbij kinderen en jongeren zoveel mogelijk in de positie worden gebracht van voor de onrechtmatige terugvorderingen.*

Conclusie

Het NJCM verwacht van de hersteloperatie dat deze niet uitsluitend gericht is op juridisch en financieel herstel, maar ook een diepgaande en kindgerichte benadering hanteert waarin de specifieke rechten en belangen van kinderen en jongeren centraal staan. Het is essentieel te erkennen dat de schade die jongeren hebben geleden door de Toeslagenaffaire niet enkel van financiële aard is. Hun welzijn, ontwikkeling en fundamentele rechten zijn ernstig aangetast.

Wij roepen u op om deze dimensie integraal op te nemen in het herstelbeleid en om maatregelen te treffen die gericht zijn op het structureel herstellen van het welzijn van jongeren - met passende psychologische, emotionele en juridische ondersteuning.

Met deze brief doet het NJCM een dringend beroep op u, Staatssecretaris Palmen-Schlangen, om bij de verdere inrichting en uitvoering van de hersteloperatie structurele aandacht te besteden aan kinderen en jongeren die slachtoffer zijn geworden van het falende toeslagenbeleid. Wij verzoeken u met klem hen niet langer slechts te benaderen als aanhangsel van hun ouders, maar als zelfstandige rechtssubjecten met een volwaardig recht op herstel — financieel, psychisch én sociaal.

Ons doel is bij te dragen aan een rechtvaardige en toekomstgerichte aanpak van het herstelproces, waarin ook kinderen gehoord, erkend en gesteund worden. Wij denken graag met u mee over hoe deze aanbevelingen concreet kunnen worden uitgewerkt.

¹⁷ Zie noot 1, brief NJCM d.d. 16 december 2024, p. 3-4.

Als u vragen heeft over het bovenstaande, beantwoorden wij deze graag. Mocht u interesse hebben om onze aanbevelingen verder te verkennen, dan staat het NJCM uiteraard open om daarover met u van gedachten te wisselen.

Hoogachtend,

Kavita Hira, Voorzitter NJCM
Aysel Sabahoglu, Voorzitter werkgroep Jeugdrecht

Auteurs:
Anouk van Beijsterveldt, Lid werkgroep Jeugdrecht NJCM
Ayla Yayla, Lid werkgroep Jeugdrecht NCJM
Daniela Stojkovic, Lid werkgroep Jeugdrecht NJCM

Bijlage: Brief aan Adviescommissie voortgang hersteloperatie en toeslagen